

עשה דוחה לא תעשה ומצות ציצית

א. תלמוד בבלי בבא מציעא ל.

דתנו רבנן והתעלמת פעמים שאתה מתעלם ופעמים שאי אתה מתעלם הא כיצד היה כהן והיא בבית הקברות או שהיה זקן ואינה לפי כבודו או שהיתה מלאכה שלו מרובה משל חבירו לכך נאמר והתעלמת מהם למאי איצטריך קרא אילימא לכהן והיא בבית הקברות פשיטא האי עשה והאי לא תעשה ועשה ולא אתי עשה ודחי את לא תעשה ועשה.

ב. חידושי הרמב"ן שם

קרא למאי אתא אילימא לכהן והוא בבית הקברות פשיטא עשה ולא תעשה הוא ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה. זו גירסת רש"י ז"ל ורבינו אלפסי ז"ל, וקשיא להו השבת אבדה נמי עשה ולא תעשה הוא, וניחא להו שאין ל"ת מועיל לדחות אלא עשה הוא דקא דחי, וקשיא לן הך נוסחא ופירושה השבת אבדה לא תעשה בלחוד היא כדאמר' לעיל (כ"ו ב') המתין לה לאחר שנתיישבו הבעלים ונטלה אינו עובר אלא משום לא תוכל להתעלם בלבד, והכא נמי שהאבדה בבית הקברות ואינו מחזיר אינו עובר אלא משום לא תוכל להתעלם וכו' עוד אפשר לי לומר דהכי קאמרין דאע"ג דלא עובר משום השב תשיבם עד שתבא לידו מיהו כיון שאם החזירה קיים מצות עשה של השב תשיבם חשיב ליה עשה, שאם בטל עשה שבטומאת כהן הרי קיים עשה של השבת אבידה, הילכך אי לאו משום דטומאת כהן עשה ול"ת הוא הוה אמינא ידחה דהשבת אבידה עשה הוא.

ג. ספרא - דבורא דנדבה פרשה ב סוף פרק ב

(ב) בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות, רבי יוסי ורבי שמעון אומרים הנשים סומכות רשות, אמר רבי יוסי אמר לי אבא אלעזר היה לנו עגל זבחי שלמים והוצאנוהו לעזרת הנשים וסמכו עליו הנשים לא מפני שהסמיכה בנשים אלא מפני נחת רוח של נשים.

ד. פירוש הראב"ד שם

ור' יוסי ור' שמעון אומרים נשים סומכות רשות. איכא מ"ד לדעת ר' יוסי ור' שמעון אפילו סמיכה גדולה עליו מותרת לנשים שכן נתנה בתורה לאנשים חובה ולנשים רשות והנשים דומיא דאנשים לכל מצות עשה שהזמן גרמא אף על פי שיש בה איסור תורה כגון ציצית של תכלת לנשים והא דאמר ר' יוסי סח לי אבא אלעזר פעם אחת היה לנו עגל של זבחי שלמים והוצאנוהו לעזרת נשים וסמכו עליו נשים וכו' דמוקמינן לה במסכת חגיגה [שם] דאמרין אקיפו ידייכו התם משום שלא היה להם חלק בקרבן אלא שהאנשים היו מקריבין ומשום נחת רוח דנשים עבוד שם הסמיכה אבל הנשים המקריבות עושות סמיכה כאנשים לר' יוסי אף על פי שהיא עבודה בקדשים ומיהו לדעת ת"ק לא עבדי כלל לא לסמוך בכח ולא אפי' להקפות שמא יבאו לידי קלקול והיינו דקא מייתי ראייה ר' יוסי ממעשה דאבא אלעזר ואף על פי שלא היתה סמיכתו סמיכה גמורה. ואיכא מ"ד דאפילו לדעת ר' יוסי ור' שמעון לא שרינן להו לנשים למעבד איסור דאורייתא משום דידיהו וסמיכה דשרי ר' יוסי בנשים אינה אלא להקפות ידיהם כמעשה דאבא אלעזר וכדמתרץ לה באקפויה ידא. ומסתברא כפירושא קמא דסומכות דר' יוסי כסומכות דת"ק:

ה. רמב"ם הלכות ציצית פרק ג הלכה ט

נשים ועבדים וקטנים פטורין מן הציצית מן התורה, ומדברי סופרים שכל קטן שיודע להתעטף חייב בציצית כדי לחנכו במצות, ונשים ועבדי' שרצו להתעטף בציצית מתעטפים בלא ברכה, וכן שאר מצות עשה שהנשים פטורות מהן אם רצו לעשות אותן בלא ברכה אין ממחין בידן, טומטום ואנדרוגינוס חייבין בכולן מספק לפיכך אין מברכין אלא עושין בלא ברכה. +/השגת הראב"ד/ נשים ועבדים שרצו להתעטף בציצית מתעטפין בלא ברכה. כתב הראב"ד ז"ל א/א/ דוקא בציצית שאין בה כלאים ויש שחולק ואומר אף בברכה ואומר שגם הברכה רשות ומביא סעד לדבריו מפ"ק דקידושין מדרב יוסף דאמר מריש הוה אמינא מאן דאמר לי הלכה כר' יהודה דאמר סומא פטור מן המצות עבידנא יומא טבא לרבנן דלא מיפקדנא ועבידנא ואם איתא דמאן דלא מיחייב לא חזי לברוכי א"כ איסורא קא עביד דאיהו בברכה קא עביד להו דאי בלא ברכה מאי יומא טבא איכא עכ"ל.

ו. תוספות חולין קי:

טלית שאולה פטורה כל שלשים יום כו' - מדאורייתא פטורה לעולם כדקאמר בראשית הגז (לקמן דף קלז). כסותך ולא של אחרים אלא לפי שנראית כשלו חייבוהו חכמים משלשים יום ואילך דאין דרך לישראל יותר משלשים יום וכו' וי"מ דאם היא של כלאים כגון תכלת דאסורה כיון דפטורה מדאורייתא ואומר ר"ת דאין לחוש מדאמרין בריש התכלת (מנחות דף מ:): ותכלת אין בה משום כלאים ואפילו בטלית פטורה ומסיק כגון שהטיל למוטלת פירוש טלית שיש בה ציצית כבר ולא בעי למימר כגון שאחר כך הסיר הראשונים וקמ"ל דלא היא פסולה משום תעשה ולא מן העשוי דאם כן למה ליה למימר אין בה משום כלאים לימא הטיל למוטלת כשרה אלא הא קמ"ל כל טלית דאשתרי בה כלאים דהיינו בתכלת מותר בכל ענינים בין להתעטף בין להציע תחתיו בין לו בין לחבירו בין לאשתו בין ביום בין בלילה דלגמרי שרא ביה כלאים והא דאמרין בפרק במה מדליקין (שבת דף כה:): גזירה משום כסות לילה לא כמו שפירש בקונטרס שמא יתכסה בה בלילה אלא גזירה משום כסות המיוחד ללילה דלא אשתרי בה כלאים כלל דאימעיט מוראיתם.

ז. תוספות קידושין לח.

אקרוב עומר והדר אכול - בירושלמי מקשה למה לא אכלו מצה מחדש ויבא עשה דבערב תאכלו מצות וידחה לא תעשה דחדש ומתרץ דאין עשה דקודם הדבור דוחה ל"ת דאחר הדבור אי נמי יש לומר דגזירה כזית ראשון אטו כזית שני.

ח. תלמוד בבלי כתובות לט.

האונס שותה בעציצו והמפתה אם רצה להוציא מוציא כיצד שותה בעציצו אפילו היא חגיגת אפי' היא סומא ואפילו היא מוכת שחין נמצא בה דבר ערוה או שאינה ראויה לבא בישראל אינו רשאי לקיימה שנאמר ולו תהיה לאשה אשה הראויה לו.

ט. תלמוד בבלי כתובות מ.

כיצד שותה בעציצו כו'. אמר רב כהנא אמריתא לשמענתא קמיה דרב זביד מנהרדעא ניתי עשה ונדחה ל"ת אמר לי היכא אמרינן ניתי עשה ונידחי ל"ת כגון מילה בצרעת דלא אפשר לקיומיה לעשה אבל הכא אי אמרה דלא בעינא מי איתיה לעשה כלל

י. רש"י שם

מי איתיה לעשה כלל. השתא נמי מלמדין אותה לומר איני רוצה.

יא. רמב"ם הלכות נערה בתולה פרק ג הלכה ה

נמצא בה דבר זמה או שנמצאת אסורה עליו מחייבי לאוין או מחייבי עשה ואפילו שנייה הרי זה יגרשנה בגט שנ' ולו תהיה לאשה אשה הראויה לו, ולמה לא יבא עשה וידחה את לא תעשה בין במוציא שם רע בין באונס וישא זו האסורה לו, שהרי אפשר שלא תרצה היא לישב ונמצא עשה ולא תעשה קיימין.

יב. תלמוד בבלי מנחות לז:

רבינא הוה קא אזיל אבתריה דמר בר רב אשי בשבתא דריגלא איפסיק קרנא דחוטיה ולא אמר ליה ולא מידי כד מטא לביתיה אמר ליה מהתם איפסיק א"ל אי אמרת לי מהתם שדיתיה והא אמר מר גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה תרגומה רב בר שבא קמיה דרב כהנא בלאו דלא תסור ואיכא דאמרי מהתם א"ל וא"ל מאי דעתיק למישדייה והאמר מר גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה והא תרגומה רב בר שבא קמיה דרב כהנא בלאו דלא תסור הכא נמי כרמלית דרבנן היא.

יג. הלכות קטנות למרדכי פרק התכלת רמז תתקמד

גרסינן שלהי הקומץ [שם] התם כרמלית דרבנן הואי אומר ה"ר שלמה מדרוש [רמז תתקמד] שאם נפסק לאיש חוט של טלית בשבת שאסור ללובשו עד שיתקן אותו שאם לובשו עובר בעשה דיש לו ד' כנפות והשיב ר"י דליתיה כדמוכח בשמעתין דאע"ג דאיפסיק בכרמלית דרבנן [*לא הוי] [*מצאתי הגי' במ"י והוי שרי] שרי משום כבוד הבריות דלא דחינן אלא לאו דלא תסור לכן נראה לר"י דמ"ע דציצית אינו אלא להטיל בו ציצית כשילבשו ולא אמר הכתוב בלשון לא תלבש בגד שיש לו ד' כנפים בלא ציצית דאז ודאי היה הדין עמו אלא מ"ע גרידא להטיל בו ציצית ומכל מקום אין הטלית אסור ללבוש וגם אין עובר כיון שאין עתה יכול להטיל בו שהוא שבת ובחול ודאי עובר כל שעה שלובשו בעשה דהטל בו ציצית וכן במזוזה ומעקה ותדע דאטו [*במזוזה] [*בלא מזוזה] יאסר ליכנס בבית אלא בעמוד ועשה קאי ותו לא ע"כ לשון תוס'.

יד. תלמוד בבלי יבמות כ:

אלא אמר רבא גזרה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה תניא נמי הכי אם בעלו קנו בביאה ראשונה ואסור לקיימן בביאה שניה הדר אמר רבא ואיתימא רב אשי לאו מילתא היא דאמרי דאמר ריש לקיש כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה אם אתה יכול לקיים שניהם מוטב ואם לאו יבא עשה וידחה את ל"ת הכא נמי אפשר בחליצה דמקיים עשה ול"ת מיתבי ואם בעלו קנו תיובתא איתמר ביאת כהן גדול באלמנה ר' יוחנן ור' אלעזר חד אמר אינה פוטרת צרתה וחד אמר פוטרת צרתה באלמנה מן הנשואין כולי עלמא לא פליגי דלא פטרה דאין עשה דוחה ל"ת ועשה כי פליגי באלמנה מן הארוסין מ"ד פוטרת אתי עשה ודחי את ל"ת ומאן דאמר אינה פוטרת לא אתי עשה ודחי את ל"ת כיון דאפשר בחליצה מיתבי ואם בעלו קנו תיובתא לימא תיהו נמי תיובתא דר"ל אמר לך ר"ל כי אמינא אנא היכא דמקיימי מצוה אבל הכא חליצה במקום ייבום לאו מצוה היא.

טו. תוספות כתובות מ.

וא"ת והא כלאים בציצית אפשר לקיים שניהם שיעשה בטלית צמר חוטינן של צמר ואומר ר"י דבטלית של פשתן אי אפשר לקיים שניהם דלא אפשר לקיים מצות תכלת אלא ע"י כלאים דתכלת עמרא הוא וזה אין לנו לומר שיהא אסור ללבוש טלית של פשתן משום דאפשר בשל צמר דאין זה חשוב אפשר.

טז. תוספות ישנים שבת לב:

בעון ציצית כו' - דוקא בימיהם שהיו מלבושיהם כך בארבע כנפות היו נענשים מי שלא היה להם ציצית כדמוכח (מנחות מא.) גבי א"ל מלאכא לרב קטינא כו' אבל השתא שאין העולם רגילים במלבושים כאלו אין צריך לקנות אך טוב לקנות טלית ולברך עליו בכל יום כדאמר בסוף פרק קמא דסוטה (דף יד.) וכי לאכול מפריה היה רוצה משה אלא אמר משה מצוה שאוכל לקיים יתקיים על ידי

יז. רמב"ם הלכות ציצית פרק ג הלכה י

היאך חיוב מצות הציצית, כל אדם שחייב לעשות מצוה זו אם יתכסה בכסות הראוי לציצית יטיל לה ציצית ואח"כ יתכסה בה, ואם נתכסה בה בלא ציצית הרי ביטל מצות עשה, אבל בגדים הראויים לציצית כל זמן שלא יתכסה בהן אדם אלא מקופלים ומונחים פטורין מן הציצית שאינה חובת הטלית אלא חובת האיש שיש לו טלית.

יח. תלמוד בבלי מנחות לח.

מתני'. התכלת אינה מעכבת את הלבן והלבן אינו מעכב את התכלת תפלה של יד אינה מעכבת את של ראש ושל ראש אינה מעכבת את של יד:

גמ'. לימא מתני' דלא כרבי דתניא וראיתם אותו מלמד שמעכבין זה את זה דברי רבי וחכ"א אין מעכבין מ"ט דרבי דכתיב הכנף מין כנף וכתב פתיל תכלת ואמר רחמנא וראיתם אותו עד דאיכא תרוייהו בחד ורבנן וראיתם אותו כל חד לחודיה משמע לימא דלא כרבי אמר רב יהודה אמר רב אפי' תימא רבי לא נצרכא אלא לקדם דתניא מצוה להקדים לבן לתכלת ואם הקדים תכלת ללבן יצא אלא שחיסר מצוה מאי חיסר מצוה אילימא חיסר מצוה דלבן וקיים מצוה דתכלת לרבי עכובי מעכב אהדדי אמר רב יהודה אמר רב שחיסר מצוה ועשה מצוה ומאי חיסר מצוה דלא עבד מצוה מן המובחר.

יט. רש"י שם

מתני'. התכלת אינה מעכבת את הלבן - ואף על גב דמצוה לתת תכלת ב' חוטינן בציצית כדמפרש לקמן אפ"ה אין זה מעכב את זה ואי עביד ארבעתן או ארבעתן לבן יצא.

כ. רמב"ם הלכות ציצית פרק ג הלכה ז

כסות של פשתן אין מטילין בה תכלת אלא עושין הלבן בלבד של חוטי פשתן, לא מפני שהציצית נדחית מפני השעטנו אלא גזירה מדבריהם שמא יתכסה בה בלילה שאינה זמן חיוב ציצית ונמצא עובר על לא תעשה בעת שאין שם מצות עשה, שחובת הציצית ביום ולא בלילה שנאמר וראיתם אותו בשעת ראייה, וסומא חייב בציצית אף על פי שאינו רואה אחרים רואין אותו.

כא. כסף משנה שם

[ז] כסות של פשתן אין מטילין בה תכלת וכו'. שם מנחות (דף מ') ת"ר סדין בציצית ב"ש פוטרים וב"ה מחייבין והלכה כב"ה אם כן למה אסרוה אמר רבא שמא יקרע סדינו בתוך שלשה ויתפרנו ורחמנא אמר תעשה ולא מן העשוי ר"ז אמר גזירה משום כסות לילה. וכתבו התוספות משום כסות לילה פירש ר"ת דכן עיקר כדאיתא בפרק ב"מ (שבת כ"א:) ואינהו סבור משום כסות לילה. ובפרק ב"מ כתבו התוספות שרש"י כתב בתשובה שלא גזרו אלא על התכלת אבל במינו חייב וכן דעת רבינו והרי"ף ז"ל:

כב. תלמוד בבלי יבמות צ:

אמר ליה בעאי לאותובך ערל הזאה ואזמל סדין בציצית וכבשי עצרת ושופר ולולב השתא דשנית לן שב ואל תעשה לא מיעקר הוא כולהו נמי שב ואל תעשה נינהו.

כג. שיטה מקובצת מנחות לז: אות ה

ואם נפסק בשבת אחת מן הציצית אע"ג דבחול אסור ללבושו בשבת מותר ללבושו שהרי כבוד הבריות הוא להיות מעוטף בטליתו דבחול דוקא אמר רחמנא גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך בזמן שהוא בר עשייה אבל בשבת שאינו בר עשייה אינו מוזהר ואין לומר דמוזהר הוא שלא ללבוש ד' כנפות בלא ציצית דע"כ אינו מוזהר על הלבישה אלא מצווה על העשייה וראיה לדבר מפרק האשה רבה דפריך גבי סדין בציצית דפטור מדרבנן גזירה משום קלא אילן וכי יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה ומשני שב ואל תעשה משום גזירה דקלא אילן ואם היה מוזהר שלא ללבוש טלית של ד' כנפות בלא ציצית הוי קום עשה:

כד. תוספות יבמות צ:

כולהו נמי שב ואל תעשה הוא - וא"ת סדין בציצית היכי הוי שב ואל תעשה דכי מכסה בטלית דבת חיובא היא ואין בו ציצית הרי עובר בידיים וי"ל דבשעת עיטוף אכתי לא מיחייב עד אחר שנתעטף דכסותך משמע שאתה מכוסה בה כבר ואשר תכסה בה אתא לדרשא אחרינא כדאמרינן במנחות (דף מא. ושם) ולאחר שנתעטף דמתחייב שב ואל תעשה הוא וא"ת בפרק מי שמתו (ברכות כ. ושם) משמע כשהוא לבוש כלאים ואין פושטן לא חשיב שב ואל תעשה אלא עמוד ועשה ואר"י דשאני כלאים דעיקר האיסור בשעת לבישה שלבש באיסור אבל כאן לא מתחייב עד אחר שנתעטף כדפרישית ומיהו קשה מדמברכינן להתעטף בציצית משמע דבשעת העיטוף עביד מצוה ומלשון להתעטף מוכיחות נמי [בה"ג] דקיימא לן בציצית דחובת גברא הוא.

כה. תוספות הרא"ש שם

כולהו נמי שב ואל תעשה נינהו. וא"ת סדין בציצית היכי הוי שב ואל תעשה בשלמא למ"ד חובת טלית הוא ניחא דמיד שקנאו נתחייב בציצית אפי' מונח בקופסא ושב ואל תעשה הוא שלא יעשה לו ציצית, אלא למ"ד חובת גברא כי מיכסי בטלית דבר חיובא הוה ואין בו ציצית עובר בידיים שהתורה חייבתו להטיל ציצית בכל טלית שיתעטף בו ולא ילבשו בלא ציצית, וי"ל דבשעת עיטוף אכתי לא מיחייב עד לאחר שנתעטף דכסותך משמע שאתה כבר מכוסה בה ואשר תכסה בה דרשינן לדרשא אחרית במנחות, וא"ת אכתי הא משמע בפ' מי שמתו דכשהוא לבוש כלאים ואינו פושטן לא חשיב שב ואל תעשה אלא כעובר ועושה, וי"ל דשאני כלאים שתחלת איסורן היה בלבישה שלבשן באיסור אבל כאן בשעת עיטוף לא נתחייב עד אחר שנתעטף ואז הוי שב ואל תעשה, ומיהו

ק"ק מהאי דמברכינן להתעטף בציצית ומוכיח מזה בה"ג דקי"ל ציצית חובת גברא הוא מדקא מברכים להתעטף משמע דבשעת עיטוף הוי מצוה, וי"ל שכך פירוש הברכה להיות מעוטף בציצית ומשום דמברך עובר לעשייתו צריך לברך להתעטף, ומכאן הורה ריב"א דאם נפסק לאדם אחד ציצית בשבת או ב"ט יכול להתעטף בטליתו אפילו לכתחלה משום דלא מיחייב עד לאחר שנתעטף, וא"כ דוקא בחול אסור ללבושו בלא ציצית שהוא מחוייב לעשות ציצית כשילבשו אבל בשבת וי"ט דאי אפשר לעשותו ובשעת עיטוף ליכא עבירה גם אין עבירה שהוא מעוטף בו בלא ציצית כיון דא"א לעשותו.

כו. תוספות מנחות מ.

סדין בציצית בית שמאי פוטרינן - פירש בקונטרס דלא דרשינן סמוכין ולא אישתרי כלל כלאים בציצית והא דנקט לשון פטור וחיוב ויתכן יותר לשון איסור והיתר משום דקסבר חובת טלית ואיסור והיתר נמי בהא תליא וה"ה נמי בטלית של צמר שלא יפטור בו חוטי פשתן ומילתא דפסיקא נקט דכל סדין מפשתן ואי אפשר בו בלא כלאים שעיקר מצות ציצית תכלת ותכלת עמרא הוא משמע מתוך פירוש הקונטרס דציצית כלאים הוא דאסרינן וכן פירש בתשובה וכן [כתב] רבינו יצחק ברבי יהודה וכו' לכך פי' ר"ת דמדאורייתא ב"ש נמי חיובי מחייבי ולא פטרי אלא משום הני טעמי דמפרש בשמעתין ואפילו ממינו נמי פטרי ליה דלמא אתי למיעבד תכלת והלכך שייך שפיר לשון פטור וכו'

כז. רמב"ן שמות פרק כ פסוק ח

ואמת הוא ג"כ כי מדת זכור רמזו במצות עשה, והוא היוצא ממדת האהבה והוא למדת הרחמים, כי העושה מצות אדוניו אהוב לו ואדוניו מרחם עליו, ומדת שמור במצות לא תעשה, והוא למדת הדין ויוצא ממדת היראה, כי הנשמר מעשות דבר הרע בעיני אדוניו ירא אותו, ולכן מצות עשה גדולה ממצות לא תעשה, כמו שהאבהה גדולה מהיראה, כי המקיים ועושה בגופו ובממונו רצון אדוניו הוא גדול מהנשמר מעשות הרע בעיניו, ולכך אמרו דאתי עשה ודחי לא תעשה, ומפני זה יהיה העונש במצות לא תעשה גדול ועושינן בו דין כגון מלקות ומיתה, ואין עושינן בו דין במצות עשה כלל אלא במורדין, כמו לולב וציצית איני עושה, סוכה איני עושה, שסנהדרין היו מכין אותו עד שיקבל עליו לעשות או עד שתצא נפשו:

כח. רב ניסים גאון שבת קלג.

וכי לא בא להזהיר אלא על לבישת כלאים חוץ ממצות ציצית אבל מה שהוא מעורב מחוטי פשתן עם הטלית של צמר שהיא מצוה אינו נכנס בזו האזהרה אלא מותר הוא ואמרו חכמים שדבר זה עיקר הוא שנסמך עליו וכי כל אזהרה שאין עמה כרת שבתורה כך היא דרכה שבעת שאירע חיוב מצות עשה נדחה האזהרה שהיא לא תעשה ונקיים הציוי שהוא עשה ותבוא מצות עשה ותדחה לא תעשה כי האזהרה של לאו על זה התנאי נאמרה ובזה הפירוש שפירשנו יסיר מלבך ספק גדול שמסתפקין בו בני אדם ושואלין עליו והוא שאומרינן מאחר שאנו יודעין שאזהרת לאו קשה מציווי עשה היאך יבא עשה וידחה האזהרה של לאו שהיא חמורה ממנו ומדרך הידוע שהחמור דוחה הקל ולא עוד אלא שפעמים שעולה על דעתן שיש בענין הזה ענין חזרה בדבר הראשון והתשובה הוא מה שהקדמנו שהאזהרה של לאו כך נאמרה מיוחדת וכי הציווי של עשה תנאי הוא בה וכו'